

NAJNOVIJE PROMJENE U TERITORIJALNO-UPRAVNOM USTROJSTVU REPUBLIKE HRVATSKE

Ivan BERTIĆ

Županije - tisućljetna tradicija u Hrvata

U tijeku gotovo cijele povijesti Hrvata, na prostorima gdje danas žive i gdje imaju svoju samostalnu državu, županije su postojale kao sastavnica teritorijalno-upravnog ustrojstva. Njihov broj i veličina, upravno organiziranje i uloga prema središnjoj vlasti često su se mijenjali. Iako nisu uvijek obuhvaćale sve hrvatske krajeve, održale su se sve do početka 20. stoljeća.

Nestankom Austro-Ugarske nakon prvog svjetskog rata nestao je i županijski ustroj u Hrvatskoj. Doduše, od 1. prosinca 1918. godine, kada je bila proglašena Kraljevina SHS, do 1922. godine pojedini su sastavni dijelovi nove države zadržali prijašnje teritorijalno-upravno ustrojstvo. Tek je *Uredbom o podjeli zemlje na oblasti* Kraljevina SHS bila podijeljena na nove teritorijalno-upravne jedinice, 33 oblasti. Na području Hrvatske bilo je formirano šest oblasti.

Godine 1929. provedena je velika promjena u teritorijalno-upravnim ustrojstvu države. Osnovano je devet banovina. Iako se većina teritorija Hrvatske našla u dvije banovine, Savskoj i Primorskoj, povijesne se granice uglavnom nisu poštovala. Hrvatska je bila razdijeljena u neprirodne cjeline; neki njezini dijelovi pripali su drugim banovinama.

Godine 1939. *Uredbom u Banovini Hrvatskoj* spojene su Savska i Primorska banovina zajedno s tadašnjim srezovima Dubrovnikom, Šidom, Ilokom, Gradačcem, Derventom, Travnikom

i Fojnicom u jednu teritorijalno-upravnu cjelinu, Banovinu Hrvatsku. Širenje drugog svjetskog rata na naše prostore spriječilo je predviđene manje teritorijalne promjene u novoj banovini.

U vrijeme kad je slomljena Kraljevina Jugoslavija u Zagrebu je 10. travnja 1941. bila proglašena Nezavisna Država Hrvatska (NDH), Istoga je dana donesena *Zakonska odredba o velikim župama*. Do početka ljeta proglašene su 22 velike župe koje su se dijelile na kotare, a oni na općine. Zagreb je, kao glavni grad, činio posebnu teritorijalno-upravnu jedinicu. Nakon pada Italije 8. rujna 1943. godine stvoreni su uvjeti za formiranje novih ili proširenje postojećih župa u Dalmaciji.

Poslije drugog svjetskog rata u tadašnjoj Narodnoj Republici Hrvatskoj županije nisu postojale. Do 1952. godine narodni su odbori, kao nositelji lokalne vlasti, bili osnovani u mjestima i gradovima, koji su udruženi u kotare i oblasti. Općine, kao oblici teritorijalno-upravnih jedinica, javljaju se od 1952. godine. Tada je u Hrvatskoj bilo 637 općina, 60 gradskih općina i 7 gradova. Skupine općina činile su pojedine kotare.

Tendencijom teritorijalnog širenja općina, odnosno njihova brojčanog smanjivanja, slabila je uloga kotara, pa su oni u Hrvatskoj bili ukinuti 1967. godine. Sedam godina kasnije po prvi se put javljaju zajednice općina. U središnjoj Hrvatskoj broj, veličina i teritorijalni razmještaj zajednica općina bio je dosta sličan današnjem županijskom ustrojstvu u tom dijelu

naše države. U istočnoj (Slavonija i Baranja), južnoj (Dalmacija) i zapadnoj (Istra, Kvarner i Gorsko kotar) Hrvatskoj bila je formirana po jedna zajednica općina, pa se prije moglo govoriti o makroregijama nego li o sličnosti s nekadašnjim kotarima.

Samostalna hrvatska država i povratak županija

Dana 22. prosinca 1990. Hrvatski je sabor prihvatio Ustav Republike Hrvatske, u kojem je bio predviđen povratak na županijsko teritorijalno-upravno ustrojstvo. Zastupnički dom Sabora Republike Hrvatske prihvatio je 29. prosinca 1992. *Zakon o područjima županija, gradova i općina*. Ovim zakonom u Hrvatskoj je utemeljeno 20 županija i Grad Zagreb, kao posebna i jedinstvena teritorijalna i upravna cjelina s položajem županije. Županije su se sastojale od 418 općina i 70 gradova, kao jedinica lokalne samouprave. Status grada dobila su sva sjedišta županija (s prigradskim naseljima), zatim 48 ostalih sjedišta bivših općina i dva grada koja do tada nisu bila općinska sjedišta (Ilok i Novi Vinodolski). U Sisacko-moslavačkoj županiji bio je formiran samoupravni kotar Glina, a na području Zadarsko-kninske županije kotar Knin.

Godine 1995. Sabor Republike Hrvatske donio je zakone kojima su izvršene dvije promjene u teritorijalno-upravnom ustrojstvu naše države. Grad Zagreb pripojen je Zagrebačkoj županiji, a njegovo područje je smanjeno na teritorij bivših 10 gradskih općina i Sesveta. Proglašeno je nekoliko novih gradova (Jastrebarsko, Sveti Ivan Zelina, Velika Gorica, Vrbovec i Zaprešić) i općina (Bedenica, Bistra, Dubravica, Kravarsko, Luka, Marija Gorica, Orle, Pokupsko i Stupnik).

Druga promjena odnosila se na suspenziju dvaju kotara s posebnim samoupravnim

položajem nakon vojno-redarstvene akcije "Oluja" i znatnih promjena etničkog sastava pučanstva u tim kotarima u usporedbi sa stanjem prema popisu 1991. godine.

Ovim promjenama valja dodati ranije izdvajanje dijela Grada Rijeke i formiranje nove općine Kostrene u Primorsko-goranskoj županiji.

Promjene teritorijalno-upravnog ustrojstva početkom 1997.

Ustav Republike Hrvatske omogućuje njezinim gradovima pravo podnošenja prijedloga za promjene područja općine ili grada na čijem području imaju prebivalište. Inicijativu za promjene mogu dati predstavnici lokalne samouprave pošto pribave mišljenje stanovništva područja za koje se traže promjene.

Nakon usvajanja prvog zakona o županijama, gradovima i općinama pristiglo je nekoliko stotina prijedloga i zahtjeva za promjene. Sredinom 1996. godine provedeni su u mnogim dijelovima Hrvatske savjetodavni referendumi na kojima su se građani izjašnjavali o ponudnim prijedlozima. Iako rezultati tih referenduma nisu bili obvezujući, većina izglasanih prijedloga bila je prihvaćena i unesena u novi Zakon o područjima županija, gradova i općina. Zastupnički dom Sabora Republike Hrvatske prihvatio je taj zakon na sjednici 17. siječnja 1997. Glavne promjene u usporedbi s prijašnjim teritorijalno-upravnim ustrojem mogu se sažeti u nekoliko općih karakteristika:

- u 10 od sadašnjih 20 županija promijenjene su granice;

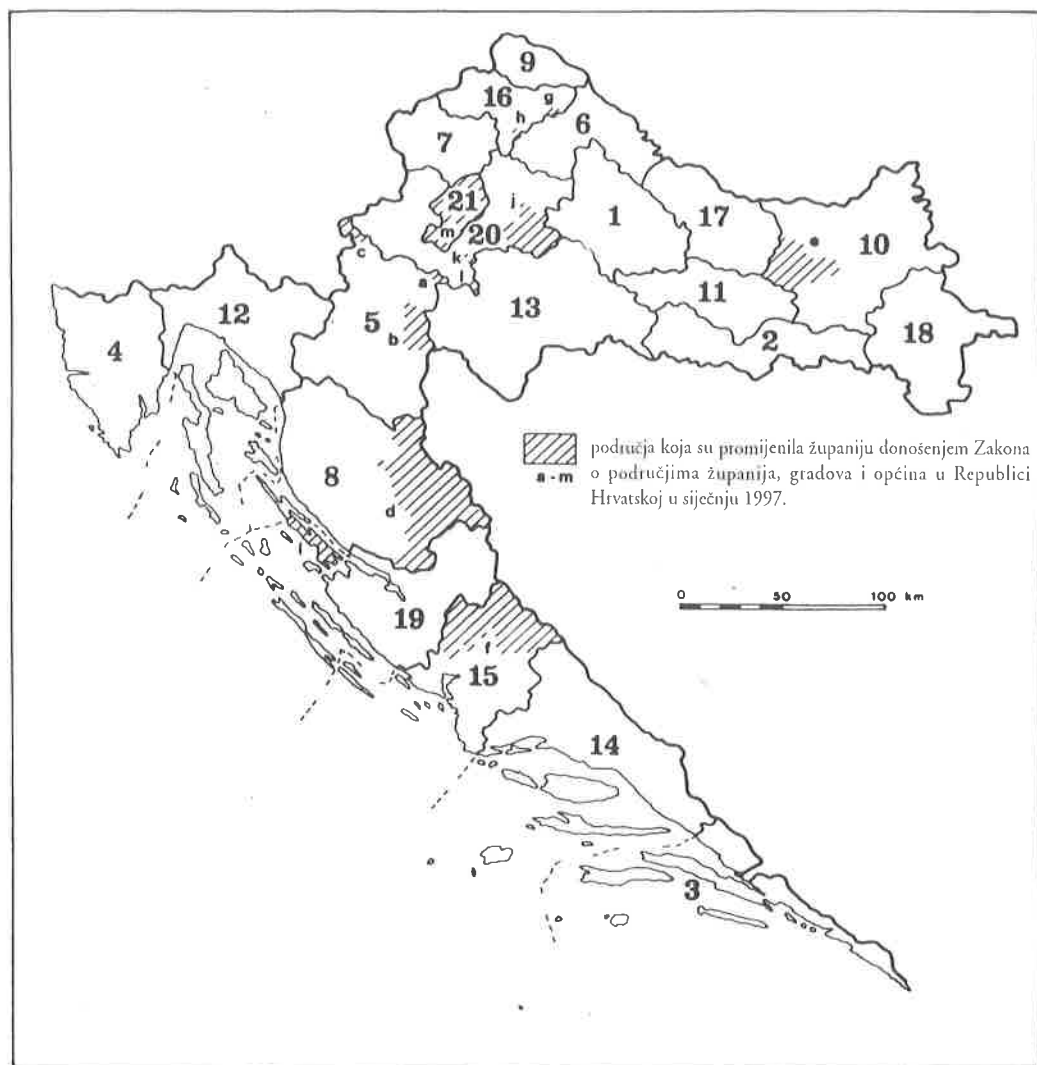
- broj županija povećan je sa 20 na 21;

- Grad Zagreb izdvojen je iz Zagrebačke županije kao posebna i jedinstvena teritorijalna i upravna cjelina s položajem županije;

Tablica 1. Površina i stanovništvo područja koja su izdvojena iz pojedinih županija i pripojena drugim županijama

Županija	Izdvojen dio			Pripojen dio			Ukupna promjena	
	u	km ²	st. 1991.	iz	km ²	st. 1991.	km ²	st. 1991.
Bjelovarsko-bilogorska	-	-	-	-	-	-	-	-
Brodsko-posavska	-	-	-	-	-	-	-	-
Dubrovačko-neretvanska	-	-	-	-	-	-	-	-
Istarska	-	-	-	-	-	-	-	-
Karlovačka	-	-	-	Sisačko-moslavačke Zagrebačke	271 44	9 929 594	+ 315	+ 10 523
Koprivničko-križevačka	Varaždinsku	14	510	-	-	-	- 14	- 510
Krapinsko-zagorska	-	-	-	-	-	-	-	-
Ličko-senjska	Zadarsku	200	4 794	Zadarske	1 807	18 714	+ 1 607	+ 13 920
Međimurska	-	-	-	-	-	-	-	-
Osječko-baranjska	-	-	-	Požesko-slavonske	551	35 214	+ 551	+ 35 214
Požesko-slavonska	Osječko-baranjsku	551	35 214	-	-	-	- 551	- 35 214
Primorsko-goranska	-	-	-	-	-	-	-	-
Sisačko-moslavačka	Karlovačku Zagrebačku	271 391	9 929 26 050	-	-	-	- 662	- 35 979
Splitsko-dalmatinska	-	-	-	-	-	-	-	-
Šibensko-kninska	-	-	-	Zadarske	1 088	43 306	+ 1 088	+ 43 306
Varaždinska	-	-	-	Koprivničko-križevačke	14	510	+ 14	+ 510
Vitoritičko-podravska	-	-	-	-	-	-	-	-
Vukovarsko-srijemska	-	-	-	-	-	-	-	-
Zadarska	Ličko-senjsku Šibensko-kninsku	1 807 1 088	18 714 43 306	Ličko-senjske	200	4 794	- 2 695	- 57 226
Zagrebačka	Karlovačku Grad Zagreb	44 634	594 777 826	Sisačko-moslavačke	391	26 050	- 287	- 752 370
Grad Zagreb*	-	-	-	općine Stupnik (naselje Horvati)	18	1 427	+ 18	+ 1 427

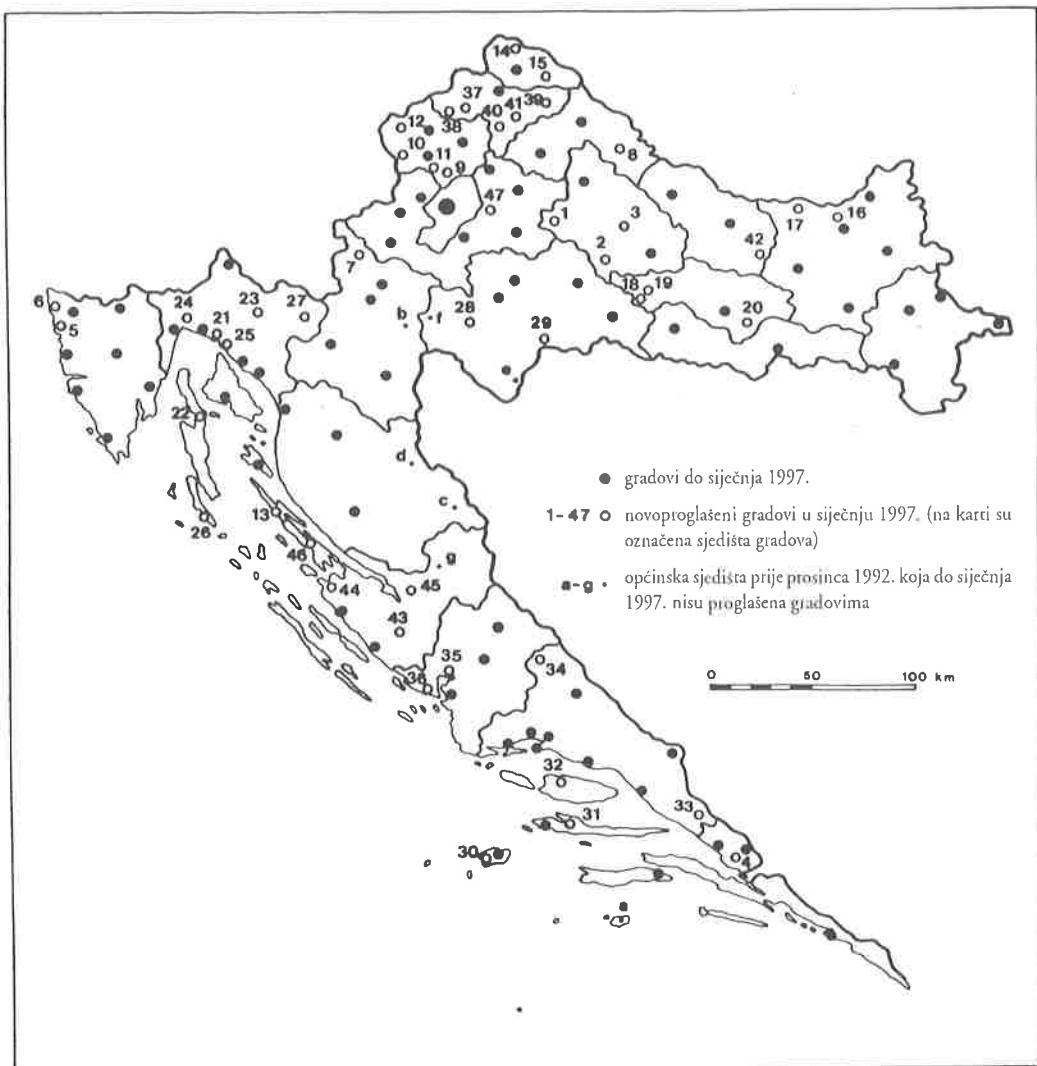
* u tablici je prikazana promjena u odnosu prema teritoriju Grada Zagreba do 17. siječnja 1997.

Sl. 1. Novo teritorijalno-upravno ustrojstvo Republike Hrvatske - županije i područja koja su promijenila županiju.

Brojevima su označene županije: 1 - Bjelovarsko-bilogorska; 2 - Brodsko-posavska; 3 - Dubrovačko-neretvanska; 4 - Istarska; 5 - Karlovačka; 6 - Koprivničko-križevačka; 7 - Krapinsko-zagorska; 8 - Ličko-senjska; 9 - Međimurska; 10 - Osječko-baranjska; 11 - Požeško-slavonska; 12 - Primorsko-goranska; 13 - Sisačko-moslavačka; 14 - Splitsko-dalmatinska; 15 - Šibensko-kninska; 16 - Varaždinska; 17 - Virovitička-podravska; 18 - Vukovarsko-srijemska; 19 - Zadarska; 20 - Zagrebačka; 21 - Grad Zagreb.

Slovima su označeni krajevi koji su promijenili županiju: a - 5 naselja dijela općine Lasinja; b - općina Vojnić; c - 25 naselja dijela općine Žumberak; d - općine Smoljanac, Korenica, Udbina, Lovinac, 18 naselja dijela općine Donji Lapac i naselje Štrikada; e - Grad Našice i općine Đurđenovac, Feričanci i Podgorač; f - Grad Knin i općine Civljane, Ervenik, Kijevo, Kistanje i Orlić; g - naselje Segovina; h - naselje Sudovec; i - Grad Pag i općina Poveljana; j - Grad Ivanić Grad i općine Kloštar Ivanić i Križ; k - naselje Pustike; l - naselja Brkiševina i Šišinec; m - 70 naselja Grada Zagreba

Sl. 2. Sjedišta gradskih područja u Republici Hrvatskoj.

Crno ispunjenim kružnicama označena su sjedišta gradova koja su dobila status grada u siječnju 1997: 1 - Čazma, 2 - Garešnica, 3 - Grubišno Polje, 4 - Opuzen, 5 - Novigrad, 6 - Umag, 7 - Ozalj, 8 - Đurđevac, 9 - Donja Stubica, 10 - Klanjec, 11 - Oroslavje, 12 - Pregrada, 13 - Novalja, 14 - Mursko Središće, 15 - Prelog, 16 - Belišće, 17 - Donji Miholjac, 18 - Lipik, 19 - Pakrac, 20 - Pleternica, 21 - Bakar, 22 - Cres, 23 - Delnice, 24 - Kastav, 25 - Kraljevica, 26 - Mali Lošinj, 27 - Vrbovsko, 28 - Glina, 29 - Hrvatska Kostajnica, 30 - Komiza, 31 - Stari Grad, 32 - Supetar, 33 - Vrgorac, 34 - Vrljika, 35 - Skradin, 36 - Vodice, 37 - Ivanec, 38 - Lepoglava, 39 - Ludbreg, 40 - Novi Marof, 41 - Varaždinske Toplice, 42 - Orahovica, 43 - Benkovac, 44 - Nin, 45 - Obrovac, 46 - Pag, 47 - Dugo Selo.

Slovima su označena sjedišta općina u teritorijalnom ustrojstvu do prosinca 1992. koja danas nemaju status gradskih sjedišta: a - Lastovo, b - Vojnić, c - Donji Lapac, d - Korenica, e - Dvor, f - Gvozđ (ranije Vrginmost), g - Gračac.

- dvije su županije promijenile naziv: Zadarsko-kninska u Zadarsku i Šibenska u Šibensko-kninsku;

- broj gradova povećan je sa 75 na 122;

- broj općina smanjen je sa 424 na 416 - proglašene su 52 nove općine, neke su općine ukinute, a 47 općina je proglašeno gradovima.

U sljedećem dijelu članka bit će iscrpnije prikazane promjene po županijama. Ako su se mijenjale granice županija, bit će navedeno o kojim se promjenama radi, usporedit će se raniji i sadašnji broj gradova i općina, spomenut će se poimence novi gradovi i nove općine. Novim su zakonom promijenjene granice većeg broja gradova i općina. Ovdje će biti spomenute samo promjene unutar granica gradova - sjedišta županija. Za prikaz svih ostalih promjena bilo bi potrebno mnogo više prostora.

Ovaj dio teksta ilustriran je s dvije karte. Na prvoj su prikazane i velikim brojevima označene županije u novim granicama. Šrafiranjem i slovima označeni su dijelovi koji su promijenili županiju. Na drugoj karti ucrtana su sjedišta svih gradskih područja. Brojevima su označena sjedišta novih gradova, a slovima općinska središta do 1992. godine koja do danas nisu dobila status grada. Navedene signature (brojevi i slova) bit će označene i u tekstu kako bi se olakšalo prostorno snalaženje u prikazu promjena po županijama.

1) **Bjelovarsko-bilogorska županija** - granice županije nisu se mijenjale. Županija je imala 2 grada i 17 općina, a sada ima 5 gradova i 18 općina. Novi su gradovi Čazma (1), Garešnica (2) i Grubišno Polje (3). Nove su općine Severin, Šandrovac, Velika Trnovitica i Zrinski Topolovac. Grad Bjelovar teritorijalno se nije mijenjao.

2) **Brodsko-posavska županija** - granice županije nisu se mijenjale. Županija je imala 2 grada i 22 općine. Broj gradova je ostao isti, a broj općina se povećao na 26. Nove su općine Bukovlje, Dragalić, Gornja Vrba i Sikirevci. Grad Slavonski Brod teritorijalno se nije mijenjao.

3) **Dubrovačko-neretvanska županija** - granice županije nisu se mijenjale. Županija je imala 4 grada i 13 općina, a sada ima 5 gradova i 17 općina. Opuzen (4) je proglašen gradom, a nove su općine Dubrovačko primorje, Janjina, Lumbarda, Trpanj i Župa dubrovačka. Teritorijalno Grad Dubrovnik je doživio znatne promjene. Na sjeverozapadu izdvojeno je 19 naselja i formirana je nova općina Dubrovačko primorje sa sjedištem u Slanom, a na jugoistoku od 16 naselja (sva su bila dijelovi naselja Dubrovnik) stvorena je nova općina Župa dubrovačka sa sjedištem u Srebrenom.

4) **Istarska županija** - granice županije nisu se mijenjale. Županija je imala 7 gradova i 29 općina, a sada ima 9 gradova i 29 općina. Novim gradovima proglašeni su Novigrad (5) i Umag (6), a nove su općine Karojba i Kaštelir-Labinci. Gradu Pazinu pridružena su naselja Lindar (izdvojen iz općine Gračišće) i Ježenj (izdvojen iz općine Tinjan). Iz najvećeg istarskog grada Pule izdvojeno je naselje Muntić i pripojeno općini Ližnjan.

5) **Karlovačka županija** - teritorijalno je povećana za 315 km² ili 9,5%. Pripojeno je 25 naselja zapadnog dijela općine Žumberak (c) iz Zagrebačke županije, te općine Vojnić (b) i 5 naselja sjevernog dijela

općine Lasinja (a) iz Sisačko-moslavačke županije. Županija je imala 4 grada i 14 općina, a sada ima 5 gradova i 16 općina. Gradom je proglašena dosadašnja općina Ozalj (7). Nove su općine Ribnik i Tounj, a županiji su pripojene općine Vojnić i dio općine Lasinja. Ukinuta je općina Skakavac - dio je pripojen Gradu Karlovcu, a dio općini Lasinja. Grad Karlovac teritorijalno se proširio pripajanjem dvaju naselja iz općine Draganić na sjeveru i 15 naselja iz bivše općine Skakavac na istoku. Na jugu su 4 naselja izdvojena iz Grada Karlovca i pripojena općini Krnjak.

- 6) **Koprivničko-križevačka županija** - teritorijalno je smanjena za 14 km² izdvajanjem naselja Segovina (g) i Sudovec (h) koja su pripojena Varaždinskoj županiji. Županija je imala 2 grada i 18 općina, a sada ima 3 grada i 20 općina. Novi je grad Đurđevac (8), a nove su općine Kalinovac, Kalnik i Novo Virje. Područje Grada Koprivnice povećano je pripajanjem naselja Štaglinec iz općine Koprivnički Bregi.
- 7) **Krapinsko-zagorska županija** - granice županije nisu se mijenjale. Županija je imala 3 grada i 26 općina, a sada ima 7 gradova i 25 općina. Novoproglašeni gradovi su Donja Stubica (9), Klanjec (10), Oroslavje (11) i Pregrada (12), a nove su općine Jesenje, Kumrovec i Novi Golubovec. Iz Grada Krapine izdvojeno je 5 naselja na sjeveru od kojih je formirana nova općina Jesenje.
- 8) **Ličko-senjska županija** - teritorijalno je povećana za 1 607 km² ili 43%. Sada je Ličko-senjska županija kopnenom površinom naša najveća županija (prije je najveća bila Zadarsko-kninska županija),

dok je brojem stanovnika i dalje najmanja. Županiji su na istoku pripojene općine Smoljanac, Korenica, Udbina i sjeverni dio općine Donji Lapac, a na jugu općina Lovinac i naselje Štikada, sve iz bivše Zadarsko-kninske županije (d). Iz Ličko-senjske županije izdvojen je južni i središnji dio otoka Paga (i) koji je pripojen Zadarskoj županiji. Županija je imala 3 grada i 6 općina, a sada ima 4 grada i 8 općina. Novi grad je Novalja (13), a nova općina Plitvička jezera, nastala spajanjem općina Smoljanac, Korenica i istočnog dijela općine Vrhovine. Grad Gospić teritorijalno se proširio na sjeveru sa 12 naselja iz općine Perušić, a smanjio na jugu za naselje Raduč koje je pripalo općini Lovinac.

- 9) **Međimurska županija** - granice županije nisu se mijenjale. Županija je imala jedan grad i 17 općina, a sada ima 3 grada i 21 općinu. Novoproglašeni gradovi su Mursko Središće (14) i Prelog (15), a nove općine Dekanovec, Gornji Mihaljevec, Orehovica, Strahoninec, Sveta Marija i Šenkovec. Teritorij Grada Čakovca smanjen je izdvajanjem u nove općine naselja Strahoninec te naselja Šenkovec na zapadu, dok su na sjeveru gradu pripojena dva naselja iz općine Vratišinec.
- 10) **Osječko-baranjska županija** - teritorijalno je povećana za 551 km² ili 15,3%. Županiji je pripojen našički kraj (e) izdvajanjem iz Požeško-slavonske županije, a koji se sastoji od grada Našica, općina Đurđenovca, Feričanaca i Podgorača te nove općine Donje Motičine. Županija je imala 4 grada i 30 općina, a sada ima 7 gradova i 33 općine. Gradovima su proglašeni Belišće (16) i Donji Miholjac (17); Našice su ranije

bile u Požeško-slavonskoj županiji. Nove su općine Donja Motičina, i Vladislavci. Općina Šljivoševci promijenila je naziv u Magadenovac.

11) **Požeško-slavonska županija** - teritorijalno se smanjila za našički kraj (e) koji je pripojen Osječko-baranjskoj županiji. Sada je županija manja za 551 km² ili 23%. Županija je imala 2 grada i 12 općina, a sada ima 4 grada i 6 općina. Grad Našice pripojen je Osječko-baranjskoj županiji, a novi su gradovi Lipik (18), Pakrac (19) i Pleternica (20).

12) **Primorsko-goranska županija** - granice županije nisu se mijenjale. Županija je imala 7 gradova i 28 općina, a sada ima 14 gradova i 21 općinu. Novi su gradovi Bakar (21), Cres (22), Delnice (23), Kastav (24), Kraljevica (25), Mali Lošinj (26) i Vrbovsko (27). U ovoj je županiji bilo najmanje promjena granica između pojedinih općina. Samo su u Gorskom kotaru dva naselja (Buzin i Rogi) izdvojena iz općine Ravne Gore i priključena općini Skrad.

13) **Sisačko-moslavačka županija** - teritorijalno se smanjila za 662 km² ili 12,9%. Na sjeveru iz županije su izdvojeni Grad Ivanić Grad te općine Kloštar Ivanić i Križ (svi su na karti označeni slovom j), a na sjeverozapadu naselja Pustike (k) te Brkiševina i Šišinec (l). Sva su ova područja pripojena Zagrebačkoj županiji. Na zapadu općina Vojnić (b) i sjeverni dio općine Lasinja (a) pripojeni su Karlovačkoj županiji. Županija je imala 5 gradova i 24 općine, a sada ima 6 gradova i 13 općina. Novi su gradovi Glina (28) i Hrvatska Kostajnica (29); Ivanić Grad je pripojen

Zagrebačkoj županiji. Nova je općina Majur, a općina Vrginmost promijenila je naziv u Gvozd u proljeće 1996. Ukinute su općine Divuša, Gornji Klasnić, Gvozdansko, Jabukovac, Mečenčani i Utolica. Gradu Sisku na istoku je pridruženo 8 naselja iz općine Sunje, a na jugu je 6 naselja izdvojeno iz Grada Siska i priključeno općini Sunji.

14) **Splitsko-dalmatinska županija** - granice županije nisu se mijenjale. Županija je imala 10 gradova i 36 općina, a sada ima 15 gradova (najviše od svih županija) i 40 općina (također najviše). Novi su gradovi Komiza (30), Stari Grad (31), Supetar (32), Vrgorac (33) i Vrljika (34), a nove općine Dugopolje, Lokvičić, Okrug, Prgomet, Primorski Dolac, Sutivan, Tučepi i Zadvarje. Općina Zmijavci - Runović podijeljena je na dvije općine, Zmijavce i Runović. Općina Donji Proložac promijenila je naziv u Proložac. Bivša općina Kaštelanska Zagora smanjena je izdvajanjem novih općina Primorski Dolac i Prgomet, a preostali dio čini novu općinu Lečevicu.

15) **Šibensko-kninska županija** - teritorijalno je povećana za 1 088 km² ili 56%. Županiji je priključen cijeli kninski kraj (Grad Knin i općine Cijljane, Ervenik, Kijevo, Kistanje i Orlić) koji je ranije bio u Zadarsko-kninskoj županiji. To je područje na karti označeno slovom f. Sukladno ovim promjenama spomenute županije promijenile su svoje nazive. Županija je imala 2 grada i 7 općina, a sada ima 5 gradova i 12 općina. Županiji je pripao Grad Knin, a novi su gradovi Skradin (35) i Vodice (36). Nove su općine Pirovac i Rogoznica, a općina Oklaj promijenila je

naziv u Prominu. Grad Šibenik teritorijalno je smanjen izdvajanjem 21 naselja od kojih je formiran Grad Skradin.

- 16) **Varaždinska županija** - teritorijalno se povećala za 14 km² pripajanjem naselja Segovina (g) i Sudovec (h) koja su se ranije nalazila u Koprivničko-križevačkoj županiji. Županija je imala jedan grad i 26 općina, a sada ima 6 gradova i 22 općine. Novi su gradovi Ivanec (37), Lepoglava (38), Ludbreg (39), Novi Marof (40) i Varaždinske Toplice (41), a nova je općina Veliki Bukovec.
- 17) **Virovitičko-podravska županija** - granice županije nisu se mijenjale. Županija je imala 2 grada i 14 općina, a sada ima 3 grada i 13 općina. Bivša općina Orahovica proglašena je gradom (42).
- 18) **Vukovarsko-srijemska županija** - granice županije nisu se mijenjale. Županija je imala 4 grada i 22 općine, a sada ima 4 grada i 24 općine. Nove su općine Privlaka i Vođinci. Gradu Vukovaru pripojeno je naselje Lipovača na sjeverozapadu koje je izdvojeno iz općine Trpinje.
- 19) **Zadarska županija** - teritorijalno je smanjena za 2 695 km² ili 42%. Na jugoistoku Grad Knin i općine Cijvljane, Ervenik, Kijevo, Kistanje i Orlić (svi označeni na karti slovom f) priključeni su Šibensko-kninskoj županiji, a na sjeveroistoku Ličko-senjskoj županiji pripale su općine Smoljanac, Korenica, Udbina, Lovinac, sjeverni dio Donjeg Lapca i naselje Štikada (označeni slovom d). Zadarskoj je županiji pripao južni i središnji dio otoka Paga (i) koji sada čine

Grad Pag i općina Poveljana. Prije je to područje pripadalo Ličko-senjskoj županiji. Županija je imala 3 grada i 38 općina, a sada ima 6 gradova i 26 općina. Novi su gradovi Benkovac (43), Nin (44), Obrovac (45) i Pag (46), a nove općine Galovac, Kukljica, Poveljana, Privlaka i Tkon. Ukinute su općine Kruševo, Lisičić, Nadvoda i Smilčić. Južni dio općine Donji Lapac pripao je općini Gračac.

- 20) **Zagrebačka županija** - priključen joj je ivanićgradski kraj (Grad Ivanić - Grad te općine Kloštar Ivanić i Križ, na karti označeni slovom j), naselja Pustike (k) te Brkiševina i Šišinec (l), svi iz Sisačko-moslavačke županije, a izdvojeni su Grad Zagreb kao posebna županija (m) i 25 naselja zapadnog dijela općine Žumberak (c) koja su priključena Karlovačkoj županiji. Zbog ovih promjena površina Zagrebačke županije smanjila se je za 287 km² ili 8,5%. Prije je županija imala 7 gradova (sa Zagrebom) i 25 općina, a sada ima 8 gradova i 26 općina. Novoproglašeni je grad Dugo Selo (47), a općina Stupnik je smanjena jer je njezin južni dio pripao Gradu Zagrebu.
- 21) **Grad Zagreb** - cijelo je područje, koje je kao Grad Zagreb (m) bilo u sastavu Zagrebačke županije, izdvojeno kao posebna teritorijalna i upravna jedinica s položajem županije. Jedina manja teritorijalna promjena prema na dosadašnjim granicama odnosi se na pripojenje južnog dijela općine Stupnik (naselje Horvati) Gradu Zagrebu.

Tablica 2. Hrvatske županije poslije 17.1.1997. površina, stanovništvo te broj gradova i općina

Županija	Površina u km ²		Stanovništvo (popis 1991.)	Gradovi	Općine
	Kopno	More			
Bjelovarsko-bilogorska	2 647	-	144 042	5	18
Brodsko-posavska	2 034	-	174 998	2	26
Dubrovačko-neretvanska	1 784	6 568	126 329	5	17
Istarska	2 815	3 581	204 346	9	29
Karlovačka	3 621	-	184 577	5	16
Koprivničko-križevačka	1 758	-	129 397	3	20
Krapinsko-zagorska	1 222	-	148 779	7	25
Ličko-senjska	5 336	541	85 135	4	8
Međimurska	730	-	119 866	3	21
Osječko-baranjska	4 159	-	367 193	7	33
Požeško-slavonska	1 826	-	199 334	4	6
Primorsko-goranska	3 594	4 339	323 130	14	21
Sisačko-moslavačka	4 476	-	251 023	6	13
Splitsko-dalmatinska	4 526	9 504	474 019	15	40
Šibensko-kninska	3 020	2 689	152 477	5	12
Varaždinska	1 262	-	187 853	6	22
Virovitičko-podravska	2 068	-	104 625	3	13
Vukovarsko-srijemska	2 442	-	231 241	4	24
Zadarska	3 652	3 845	214 777	6	26
Zagrebačka	3 085	-	283 298	8	26
Grad Zagreb	634	-	777 826	1	-
Republika Hrvatska	56 691	31 067	4 784 265	122	416

U tablici 2. dan je pregled osnovnih podataka po županijama nakon promjena teritorijalno-upravnog ustrojstva na početku 1997. godine. Osnova za izračunavanje površine kopna po županijama bila je tablica objavljena u *Statističkom ljetopisu 1994.* na stranici 484. Kao izvor navode se podaci Uprave za katastar i geodetske poslove (prema geodetskoj izmjeri). U njima se pojavljuje podatak za kopnenu površinu Republike Hrvatske od 56 691 km², koji se razlikuje od dosadašnjeg podatka (56 536) za 155 četvornih kilometara. Sve promjene u odnosu prema spomenutoj tablici, kao i ostale podatke, priredio je i izračunao autor, jer službeni podaci do pisanja ovoga članka nisu bili objavljeni.

Zaključna razmišljanja

Novim *Zakonom o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj* broj županija povećao se je sa 20 na 21. Promjene granica i teritorija izvršene su u 10 županija. Time je teritorij od 5 000 km² ili približno 9% kopnene površine Republike Hrvatske promijenio županiju. Najveće su se promjene dogodile između Požeško-slavonske i Osječko-baranjske, Sisačko-moslavačke i Zagrebačke, Sisačko-moslavačke i Karlovačke, Ličko-senjske i Zadarsko-kninske, Zadarsko-kninske i Šibenske županije te unutar dosadašnje Zagrebačke županije.

Najnovijim promjenama ispravljeno je više **geografskih nelogičnosti** dosadašnjeg županijskoga teritorijalnog ustrojstva Republike Hrvatske. Prema popisu stanovništva 1991. godine u Banovini, Kordunu, istočnoj i južnoj Lici i dijelu sjeverne Dalmacije bilo je 11 općina u kojima su Srbi činili većinu pučanstva. Kada se pripremao zakon o novom teritorijalno-upravnom ustrojstvu 1992. godine, Hrvatska je prihvatila politički zahtjev izvana da područja tih 11 općina koje su činile dvije teritorijalno-

homogene cjeline, uključi u dvije županije bez podvajanja njihove teritorijalne povezanosti. Tako je područje bivših pet općina Korduna i Banovine s većinskim srpskim stanovništvom ušlo u Sisačko-moslavačku, a šest bivših općina Like i sjeverne Dalmacije u Zadarsko-kninsku županiju.

Novim je zakonom dio sjeveroistočnog Korduna koji gravitira Karlovcu priključen Karlovačkoj županiji, dok je dio (općine Gvozd i Topusko) ostao u sastavu Sisačko-moslavačke županije.

Prijašnjim teritorijalnim ustrojem Zadarsko-kninske županije cijeli je kninski kraj bio izdvojen iz prirodnog šibenskog zaleda, a lički je prostor bio podijeljen između dvije županije. U novom teritorijalnom ustroju geografski su kriteriji dobili veće značenje. Izuzetak je manji jugoistočni dio Like koji je ostao u granicama Zadarske županije. Budući da je Zadarska županija teritorijalno gotovo prepolovljena, to se može smatrati političkim kompromisom.

Na drugom kraju Hrvatske, u Slavoniji, našički je kraj prema očekivanjima izdvojen iz Požeško-slavonske i priključen Osječko-baranjskoj županiji.

Najviše osporavanja doživjela je odluka da jedan od naših najvećih otoka, Pag, bude podijeljen između dvije županije, Zadarske i Ličko-senjske. Iako su se u ovom slučaju poštovali rezultati savjetodavnog referenduma u tadašnjim općinama Pagu i Novalji, stanovnici južnoga dijela otoka smatrali su da je trebalo provesti jedinstveni referendum za cijeli otok.

Priključenje ivanićgradskog kraja Zagrebačkoj županiji također je rezultat referenduskog izjašnjavanja stanovnika toga područja. U dodiru Sisačko-moslavačke i Bjelovarsko-bilogorske županije nije došlo do osnivanja nove, Moslavačke županije sa

sjedištem u Kutini jer se stanovništvo kutinskoga kraja izjasnilo za ostanak u Sisačko-moslavačkoj županiji.

Uzimajući u obzir činjenicu da je politički utjecaj najčešće presudan pri teritorijalno-upravnoj organizaciji svake države, ipak se može zaključiti da novo županijsko ustrojstvo u većoj mjeri uvažava geografske kriterije negoli ranije. Pod pretpostavkom da se zadrži postojeći broj županija u Hrvatskoj, može se očekivati da će politički, demografski i gospodarski utjecaji i promjene tek u manjoj mjeri uvjetovati ispravke sadašnjeg županijskog teritorijalnog ustrojstva naše države. Veće promjene mogle bi se očekivati jedino u slučaju da se uvažavaju neki prijedlozi po kojima bi se broj županija u Hrvatskoj smanjio na 12 do 16. To je, međutim, za sada malo vjerojatno. Također treba odbaciti ekstremne prijedloge po kojima bi Hrvatska imala samo 4 županije. Takve bi se županije poklapale s makroregijama. Zagrebačka, osječka, riječka i splitska makroregija geografska su i gospodarska realnost, ali ih ne valja miješati sa županijskim teritorijalnim ustrojem.

Često se postavlja pitanje ima li Hrvatska danas previše gradova i općina. Već je bilo rečeno da je u Hrvatskoj 1952. godine bilo 637 općina, 60 gradskih općina i 7 gradova. Kasnije se taj broj smanjivao, a od 1962. godine broj općina se ustalio između 101 i 115. U razdoblju poslije 1962. godine postojali su mjesni uredi koji su okupljali više naselja u područjima koja su ranije bila teritorijalno organizirana kao posebne općine. To se smatralo kao kompenzacija bivšim općinskim sjedištima koja su taj status izgubila. Gotovo sva ta naselja krajem 1992. godine ponovo su postala sjedišta općina. Do danas su neke od tih novih općina ukinute, neke su proglašene gradovima, a osnovane su 52 nove općine. Je li njihov sadašnji broj realan ili prevelik, zacijelo će vrijeme pokazati.

Broj gradova povećao se sa dosadašnjih 75 na 122. Time je prihvaćen veliki dio zahtjeva pojedinih općina da se njihova područja proglašaju gradovima. Godine 1992. približno dvije trećine sjedišta bivših općina bilo je proglašeno gradovima. Zakonom na početku 1997. godine na popisu gradova našla su se gotovo sva nekadašnja općinska središta. Do danas samo sedam općinskih sjedišta iz razdoblja prije prosinca 1992. nemaju status grada. Među njima jedino su Dvor i Gračac imali prema posljednjem popisu više od 2 000 stanovnika.

Novim zakonom gradovima su, među ostalima, proglašeni Umag (jedno od najvećih i najrazvijenijih urbanih središta u Istri), Mali Lošinj (najveće naselje na našim otocima), Pag, Cres i Supetar (središta naših velikih otoka), Jastrebarsko (naselje s višestoljetnom urbanom tradicijom).

Otočni prostor Cresa i Lošinja (s manjim susjednim naseljenim otocima Unijama, Srakanama, Suskom i Ilovikom) podijeljen je na dva grada, Cres i Mali Lošinj. Vjerojatno bi bolje bilo da je na sjevernom dijelu Lošinja i južnom dijelu Cresa formirana i jedna općina sa sjedištem u Osoru, nekoć najvažnijem gradu cresko-lošinjske otočne skupine.

Posebnu pozornost zaslužuje osvrt na teritorij odnosno granice pojedinih gradskih područja. Iako je Hrvatska geografski veoma raznolika (panonska, primorska i gorska zemlja) raznovrsnih kulturološko-socijalnih odrednica i miljea (srednjoeuropski, mediteranski, dinarski), ipak analiza broja naselja pojedinih gradova, njihovih površina i udjela pučanstva središnjih naselja pokazuje prevelike razlike. Tako npr. Grad Ozalj obuhvaća čak 98 naselja, Samobor 78, Buzet 70, Glina 69, Slunj 67, Sveti Ivan Zelina 62 itd. S druge strane, Grad Rijeka doslovno prestaje tamo gdje dopiru posljednje urbane četvrti i ulice. Neke bivše

općine u cijelosti su proglašene gradskim područjima (Čabar, Senj, Glina, Vrgorac) - danas je Grad Senj površinom velik gotovo kao Medimurska županija. Također je teško geografski objasniti činjenicu da se područje Grada Zadra proteže na udaljene otoke Premudu, Silbu, Olib, Škardu, Ist i Molat (umjesto da su ti otoci udruženi u jednu općinu), a pogotovo da istome gradu pripadaju otoci Iž i Rava, koji su od Zadra odvojeni Srednjim kanalom, otokom Ugljanom i Zadarskim kanalom.

Danas se od 6 900 naselja u Hrvatskoj čak 2 673 ili gotovo 40% nalazi u sastavu 122 gradska područja naše zemlje. U njima živi više od 2/3 ukupnog pučanstva Hrvatske, točnije 68,0 %. Stupanj urbaniziranosti Hrvatske 1991. godine, iskazan udjelom pučanstva 204 naselja gradskog karaktera, iznosio je 54,3%.

Udio stanovništva sjedišta gradskih područja u ukupnom pučanstvu tih područja iznosi 73,8%. Veoma niskim udjelom ističu se Krapinsko-zagorska, Ličko-senjska i Zagrebačka županija, sve sa po manje od 50%. U nekim gradovima udjel stanovništva središnjeg naselja manji je od 15% (Skradin, Ozalj, Čabar, Novi Marof). U čak trećini gradskih područja u središnjem naselju živi manje od 50% stanovništva, pa se teško može govoriti o gradskim sredinama u pravom smislu te riječi. Zacijelo bi udio od najmanje 75% u sjedištima većih gradova, odnosno 67% (dvije trećine) u sjedištima manjih gradova dao realniju i uravnoteženiju sliku gradskih područja u našoj zemlji. Naravno, uz moguća odstupanja u manjem broju slučajeva, ako se uvažeci specifičnosti tih gradskih sredina (mala središnja naselja, veliki broj malih prigradskih naselja, mala gustoća naseljenosti, velika disperzija naselja i sl.).

Na kraju valja reći da je *Zakon o područjima županija, gradova i općina* tiskan u Narodnim novinama s minimalnim pogreškama, za razliku

od prvog zakona iz kraja 1992. godine. Tome je sigurno pridonio izuzetno vrijedan i koristan rad Marka Zlovića *Županije Republike Hrvatske*, objavljen u proljeće 1996. godine. Autor ovoga članka, analizirajući popis 6 900 naselja Hrvatske po gradovima i općinama za potrebe izradbe novih karata našeg teritorijalnog ustrojstva, uočio je samo tri pogreške:

a) u Brodsko-posavskoj županiji naselja Donja i Gornja Vrba pojavljuju se dva puta, na popisu naselja nove općine Gornja Vrba i na popisu naselja općine Klakar;

b) u Ličko-senjskoj županiji izostavljeno je naselje Cesarica s popisa naselja općine Karlobag;

c) u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji izostavljeno je naselje Orlovac s popisa naselja općine Nova Rača.

Nadamo se da će autor svoje djelo *Županije Republike Hrvatske* uskoro aktualizirati i ponovo objaviti na zadovoljstvo i korist svih njegovih budućih korisnika.

LITERATURA I IZVORI

Bertić, Ivan (1995): *Županije kao hrvatska tradicija. Hrvatski zemljopis*, 8, Zagreb.

Hrženjak, Juraj (1993): *Lokalna samouprava i uprava u republici Hrvatskoj*, Informator, Zagreb.

Klarić, Zoran (1996): *Teritorijalno-politička organizacija i centralno-njesejni sustav Hrvatske. I. hrvatski geografski kongres - Zbornik radova, Hrvatsko geografsko društvo*, Zagreb.

Skupina autora (1996): *Hrvatske županije kroz stoljeća. Školska knjiga*, Zagreb.

Zlović, Marko (1996): *Županije Republike Hrvatske. "Pavleka"*, Zagreb.

Zakon o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj. Narodne novine, 90/92, Zagreb.

Zakon o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj. Narodne novine, 10/97, Zagreb.

Popis stanovništva 1991 - Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima (1992). Republički zavod za statistiku, Zagreb.

Statistički ljetopis hrvatskih županija, 1 (1993). Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Statistički ljetopis, 26 (1994). Državni zavod za statistiku, Zagreb.